

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Școala doctorală interdisciplinară
Domeniul de doctorat: TEOLOGIE ORTODOXĂ
Disciplina: ISTORIE BISERICESCĂ UNIVERSALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ DIN AFARA RUSIEI (ROCOR).

Începuturi, istorie, unirea cu Biserica Mamă

și posibile perspective de viitor

REZUMAT

doctorand:

MOTRICALĂ MIHAIL GRIGORE

conducător științific:

PR. CONF. UNIV. DR. HABIL. DANIEL BUDA

SIBIU, 2018

CUPRINS

ARGUMENT	11
I. INTRODUCERE	13
I.1. Elemente preliminare	13
I.2. Tema	13
I.3. Scopul	14
I.4. Structura	14
I.5. Metodologia	17
Listă de abrevieri	18
*** Stadiul actual al cercetării	2
§ 1.1. Diaspora ortodoxă rusă în documentele arhivelor	2
§ 1.1.1. Arhivele din Rusia	4
§ 1.1.2. Arhivele din Statele Unite ale Americii	8
§ 1.1.3. Arhivele din Europa	11
§ 1.1.3.1. Germania	11
§ 1.1.3.2. Franța	14
§ 1.1.3.3. Alte țări	15
§ 1.2. Istoriografia ROCOR-ului	17
§ 1.2.1. Lucrări potrivnice ROCOR-ului	18
§ 1.2.2. Lucrări în susținerea ROCOR	27
§ 1.2.3. Alte monografii, documente și memorii	34
PARTEA I	
Capitolul 1. Formarea și evoluția AES-ului între 1918-1921	45
§ 1.1. Revoluția rusă și înființarea Administrației Ecclesiastice Supreme	45
§ 1.2. AES-ul în Constantinopol (noiembrie 1919-iulie 1920)	58
§ 1.3. Mutarea AES-ului din Constantinopol în Sremski-Karlovcy	71
§ 1.4. I Sobor general a toată diaspora ortodoxă rusă din 1921	83

§ 1.5. Arestarea Patriarhului TIHON (BELLAVIN) și situația AES-ului după 1921	101
Capitolul 2. Desființarea Autorității Ecclesiastice Supreme	112
§ 2.1. Ucazul № 348 (349) și poziția Autorității Ecclesiastice Supreme	112
§ 2.1.1. Răspunsul mitropolitului EVLOGHIE la ucazul № 348 (349)	113
§ 2.1.2. Reacția mitropolitului ANTONIE la ucazul № 348 (349)	120
§ 2.1.3. Poziția Autorității Ecclesiastice Supreme față de ucazul № 348 (349)	124
§ 2.2. Ședința AES-ului din 1 septembrie 1922	128
§ 2.2.1. Raportul secretarului AES, E. I. MAHAROBLIDZE	130
§ 2.2.2. Raportul generalului N. S. BATJUȘIN și opinia altor ierarhi	135
§ 2.3. Viziunea episcopului VENIAMIN (FEDČENKO)	140
§ 2.4. Soborul Arhieresc din 1922 din Sremski-Karlovcy	147
Capitolul 3. Sinodul Arhieresc ROCOR și diaspora rusă după 1922	158
§ 3.1. Cauzele amânării celui de al II-lea Sobor general	158
§ 3.2. Viziunea organizațiilor civice și bisericești din diaspora rusă cu privire la conducerea ROCOR	159
§ 3.3. Reacțiile ierarhilor ruși din diaspora cu privire la conducerea ROCOR	164
Capitolul 4. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei în perioada dintre 1923-1925	181
§ 4.1. Soborul Arhieresc din 1923 și problema conducerii ROCOR	181
§ 4.1.1. Propunerea mitropolitului EVLOGHIE cu privire la conducerea ROCOR	182
§ 4.1.2. Obiecțiile față de raportul mitropolitului EVLOGHIE	186
§ 4.1.3. Continuarea lucrărilor Soborului Arhieresc din 1923	188
§ 4.2. Declarația de „căință” a Patriarhului TIHON și reacția ROCOR	193
§ 4.3. Noi dispoziții ale Patriarhului TIHON în legătură cu ROCOR	202
§ 4.4. Soborul Arhieresc din anul 1924	207
Capitolul 5. Situația ROCOR în pragul Soborului Arhieresc din anul 1926	214
§ 5.1. Moartea Patriarhului TIHON și atribuțiile mitr. PETRU între anii 1925-1926	214
§ 5.2. Sinodul Arhieresc și <i>Mitropolia</i> Americii de Nord înainte de 1926	232
§ 5.3. Sinodul Arhieresc și mitropolitul EVLOGHIE înainte de 1926	249
§ 5.4. Sinodul Arhieresc și problema bisericilor autocefale între anii 1920-1926	257
§ 5.4.1. Biserica Ortodoxă Poloneză	257
§ 5.4.2. Biserica Ortodoxă Finlandeză	263

§ 5.4.3. Situația bisericească și canonică din Cehoslovacia	268
§ 5.4.4. Situația eparhiei ortodoxe ruse din Basarabia	271
Capitolul 6. Soborul Arhieresc din anul 1926	276
§ 6.1. Lucrările pre-sinodale	276
§ 6.2. Recunoașterea mitropolitului PETRU în calitate de <i>locum tenens</i> al patriarhului de către Soborul Arhieresc și problema conducerii ROCOR	281
§ 6.2.1. Întâlnirea dinaintea Soborului Arhieresc din 1926	281
§ 6.2.2. Recunoașterea sinodală a mitropolitului PETRU în calitate de <i>locum tenens</i> al Patriarhului și relația cu conducerea bisericească de la Moscova	284
§ 6.3. Soborul Arhieresc din anul 1926 și eparhia Americii de Nord	287
§ 6.4. Soborul Arhieresc din anul 1926 și eparhia Europei de Vest	293
§ 6.4.1. Soborul Arhieresc cu privire la atributele mitropolitului EVLOGHIE	293
§ 6.4.2. Soborul Arhieresc și regiunea mitropolitană a Europei de Vest	301
§ 6.5. Alte întrebări dezbătute la Sobor	307
§ 6.5.1. Soborul Arhieresc din 1926 și problema bisericilor autocefale	307
§ 6.5.2. Poziția Soborului Arhieresc din 1926 față de inovațiile „Congresului pan-ortodox” din 1923 din Constantinopol	310
Capitolul 7. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei între 1926-1927	315
§ 7.1. Relația Sinodului Arhieresc cu mitropolitul EVLOGHIE	316
§ 7.2. Relația Sinodului Arhieresc cu <i>Mitropolia</i> Americii de Nord	336
§ 7.2.1. Relația vicarilor <i>Mitropoliei</i> față de Sinodul Arhieresc după 1927	337
§ 7.2.2. Evoluția conflictului dintre mitropolitul PLATON și Sinodul Arhieresc	344
§ 7.3. Relația Sinodului Arhieresc față de Patriarhia Moscovei	349
Capitolul 8. Conflictul jurisdicțional în diaspora ortodoxă rusă între 1927-1935	364
§ 8.1. Sinodul Arhieresc și eparhia mitropolitului EVLOGHIE	364
§ 8.1.1. Trecerea mitropolitului EVLOGHIE în jurisdicția Patriarhiei Ecumenice	364
§ 8.1.2. Problema jurisdicțională cu exarhatul Europei de Vest și încercările de unire -370	
§ 8.2. Sinodul Arhieresc și <i>Mitropolia</i> Americii de Nord	391
§ 8.2.1. Relația Patriarhiei Moscovei și <i>Mitropolia</i> Americii de Nord, înainte și după anul 1933	391
§ 8.2.2. Situația bisericească din America din jurisdicția ROCOR și a <i>Mitropoliei</i> ...	398

§ 8.2.3. Unirea eșuată dintre Sinodul Arhieresc și <i>Mitropolia</i> între 1932-1935	402
§ 8.3. Consiliul „unionist” din 1935 și importanța Patriarhului VARNAVA (ROSIČ)	413
§ 8.3.1. Soborul Arhieresc din anul 1935	413
§ 8.3.1.1. Consiliul arhieresc din anul 1935	418
§ 8.4. Sinodul Arhieresc și Patriarhia Moscovei între 1927-1935	426
§ 8.4.1. De la ruptura administrativă la cea euharistică	426
§ 8.4.2. Mitropolitul SERGHIE (STRAGORODSKIJ) și aplicarea interdicțiilor	443
Capitolul 9. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei între anii 1935-1938	456
§ 9.1. Relația ROCOR-ului față de Patriarhia Moscovei între anii 1935-1938	456
§ 9.1.1. Mitropolitul SERGHEI și Sinodul Arhieresc la începutul anilor 1930	456
§ 9.1.2. Moartea mitropoliților PETRU și ANTONIE și alegerea noului locțiitor patriarhal	466
§ 9.2. Relația Sinodului Arhieresc cu mitropolitul EVLOGHIE după 1935	475
§ 9.3. Poziția Sinodului Arhieresc față de eparhiile Orientului Îndepărtat și <i>Mitropoliei</i> -	487
§ 9.4. II Sobor general a toată diaspora ortodoxă rusă din 1938	496
PARTEA II	
Capitolul 10. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei între anii 1939-1945	508
§ 10.1. Ideologia ROCOR dinaintea celui de-al II-lea Război Mondial	508
§ 10.2. Schimbarea administrativă și eparhială a ROCOR-ului între anii 1939-1945	512
§ 10.3. ROCOR în timpul celui de-al II-lea Război Mondial	523
§ 10.3.1. Situația Bisericii Ortodoxe în teritoriile anexate URSS-ului de după 1939 ...	523
§ 10.3.2. Poziția ROCOR-ului legat de conflictul dintre regimul nazist și comuniști ..	526
§ 10.4. Poziția Bisericii Ortodoxe Ruse din afara Rusiei față de politica nazistă	531
§ 10.5. Relația Sinodului Arhieresc față de conducerea bisericească de la Moscova	538
§ 10.6. Poziția ROCOR-ului la sfârșitul celui de-al II-lea Război Mondial	549
§ 10.7. Aderarea la jurisdicția Patriarhiei Moscovei a clericilor din diaspora ortodoxă rusă	554
§ 10.7.1. China, Bulgaria, Germania și Cehoslovacia	554
§ 10.7.2. Trecerea episcopilor și preoților din Europa în BORu-PM	558
§ 10.7.3. Trecerea preoților din Iugoslavia în BORu-PM	565
§ 10.7.4. Încercarea de alipire a <i>Mitropoliei</i> Americii de Nord la Patriarhia Moscovei-	566

Capitolul 11. Depășirea crizei dintre 1944-1950	570
§ 11.1. Administrația eparhială a ROCOR-ului între anii 1946-1950	570
§ 11.2. Schisma dintre Sinodul Arhieresc și <i>Mitropolie</i>	582
§ 11.2.1. Soborul IV al tuturor americanilor din 1946 ținut în Cleveland	584
§ 11.2.2. Reorganizarea eparhială din America de Nord după 1946	590
§ 11.3. Încercarea aderării comunităților exarhatului de la Paris la Patriarhia Moscovei ..	594
§ 11.4. Sinodul Arhieresc și Patriarhia Moscovei	603
§ 11.5. Poziția Bisericii Ortodoxe Ruse din afara Rusiei în lume	614
Capitolul 12. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei între anii 1950-1964	623
§ 12.1. Ierarhii și eparhiile ROCOR după sosirea Sinodului Arhieresc în SUA	623
§ 12.2. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei și Patriarhia Moscovei	635
§ 12.2.1. Situația bisericească din Rusia și raportul ROCOR față de BORu-PM	635
§ 12.2.2. Asumarea misiunii bisericești de către ROCOR	640
§ 12.2.3. Relația dintre ROCOR și Patriarhia Moscovei	644
§ 12.3. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei și restul lumii Ortodoxe	652
§ 12.3.1. Relația ROCOR-ului cu celelalte Biserici Ortodoxe Locale	652
§ 12.3.2. ROCOR și ecumenismul	664
§ 12.4. Trecerea întru cele veșnice a mitropolitului ANASTASIE	671
PARTEA III	
Capitolul 13. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei între anii 1965 - 2007	681
§ 13.1. Mitropolitul FILARET (VOZNESENSKIJ) și Sinodul Arhieresc după 1965	681
§ 13.2. III Sobor general a toată diaspora ortodoxă rusă din 1974	685
§ 13.3. Soborul Arhieresc din 1981 și canonizarea Noilor Mucenici și Mărturisitori ruși ai Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul XX	691
§ 13.4. Soborul Arhieresc din 1983 și anatemizarea Ecumenismului	694
§ 13.5. Eparhiile ROCOR din Uniunea Sovietică de după 1980	698
§ 13.6. Restabilirea comuniunii euharistice în Biserica Ortodoxă Rusă	704
§ 13.6.1. Sinodul jubiliar al BORu-PM din anul 2000	710
§ 13.6.2. Soborul Arhieresc din 2001 și alegerea noului Primat ROCOR	713
§ 13.6.3. Întâlnirea liderilor bisericești de la Moscova din 2004	715
§ 13.6.4. Procesul negocierilor din perioada 2004-2006	721

§ 13.6.5. Momentul Unirii și al semnării „Actului de Comuniune Canonică”	726
Capitolul 14. Organizarea ROCOR	730
§ 14.1. Organizarea eparhială	730
§ 14.1.1. Sinodul și Soborul Arhieresc	731
§ 14.1.2. Evoluția eparhiilor ROCOR	737
§ 14.2. Ierarhia Bisericii Ortodoxe Ruse din afara Rusiei	747
§ 14.2.1. Primații Bisericii Ortodoxe Ruse din afara Rusiei (1921-2018)	747
§ 14.2.2. Lista ierarhilor actuali ai ROCOR-ului	747
§ 14.2.2.1. Mitropoliți	748
§ 14.2.2.2. Arhiepiscopi	748
§ 14.2.2.3. Episcopi	748
§ 14.2.2.4. Foști episcopi	748
§ 14.2.3. Membrii Sinodului Arhieresc ROCOR	748
§ 14.2.4. Lista ierarhilor decedați ai ROCOR-ului	749
§ 14.2.4.1. Mitropoliți	749
§ 14.2.4.2. Arhiepiscopi	750
§ 14.2.4.3. Episcopi	752
§ 14.2.4.4. Foști episcopi din jurisdicția ROCOR-ului	752
§ 14.3. Organizarea vieții bisericești: învățământul teologic și mănăstirile	754
§ 14.4. Misiunea ortodoxă a ROCOR-ului din Ierusalim, Africa și Asia Mică	759
§ 14.5. Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei și problema calendarului	775
§ 14.6. Relația Sinodului Arhieresc ROCOR față de BOSV de la Slătioara	782
§ 14.7. ROCOR (A) și mișcarea schismatică vechi calendaristică	786
* Scurtă biografie ale unor personalități amintite	794
** Tabel cronologic	844
*** Anexe	859
Bibliografie	877

REZUMAT

Cuvinte cheie: Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei, ROCOR, Sinodul Arhieresc, Mitropolitul ANTONIE (HRAPOVICKIJ), Mitropolitul ANASTASIE (GRIBANOVSKIJ), Patriarhia Moscovei, Exarhatul de la Paris, *Mitropolia* Americii de Nord, ROCOR (A), BOSV, Mitropolitul EVLOGHIE (GEORGIEVSKIJ), Mitropolitul PLATON (ROŽDESTVENSKIJ), URSS, Comuniune Canonică, Rusia.

Prezenta lucrare cu titlul „Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei (ROCOR)¹. Începuturi, istorie, unirea cu Biserica Mamă și posibilele perspective de viitor” se dorește a fi o cercetare aprofundată și detaliată care să scoată la lumină adevărurile istorice despre această Biserică care a trecut prin multe greutăți și prigoane în secolul al XX-lea.

Fondată după ce puterea politică în Rusia a fost preluată de către comuniști, ROCOR s-a autoperceput ca o Biserică Ortodoxă Rusă moștenitoare și continuatoare a tradițiilor pravoslavnice ruse și ca o Biserică a rezistenței împotriva regimului comunist rus ateu, lucru mărturisit și de către Sf. Ioan MAXIMOVIC. Așa cum îi arată numele, a fost activă mai ales în afara granițelor Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) și s-a profilat ca parte a diasporei ortodoxe dezvoltate în secolul al XX-lea mai ales în Vestul Europei, în Orientul Îndepărtat, în America de Nord și în Australia. ROCOR a contribuit semnificativ la cunoașterea Ortodoxiei în Apus, precum și la dezvoltarea cercetării teologice ortodoxe în secolul al XX-lea.

Istoriografia de specialitate din România este destul de lacunară în ceea ce privește istoria ROCOR. Acest lucru se datorează pe de o parte greutăților lingvistice cu care se confruntă cercetătorul în abordarea unei astfel de teme, iar pe de altă parte inaccesibilității izvoarelor documentare și a studiilor care să aducă la lumină adevărul istoric despre această Biserică.

În ciuda tuturor eforturilor depuse în ultimii trei ani pentru a încerca o prezentare istorică a ROCOR-ului, sunt totuși conștient că prezenta lucrare nu pretinde la exhaustivitate și nu este lipsită de anumite scăpări inerente redactării și prezentării unui subiect de o astfel de amploare.

¹ Acronimul provine din limba engleză „Russian Orthodox Church Outside of Russia” care în limba română înseamnă: Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei. În limba rusă această Biserică se numește Русская Православная Церковь за границей [Russkaya Pravoslavnaya Cerkov' zagranicej, *Biserica Ortodoxă Rusă din afara granițelor*], prescurtat РПЦЗ [RPCZ]. Alte nume utilizate sunt: Русская Зарубежная Церковь [Russkaja Zarubežnaja Cerkov', *Biserica Rusă din Diaspora*], Русская Православная Церковь за рубежом [Russkaja Pravoslavnaja Cerkov' za rubežom] *Biserica Ortodoxă Rusă din afara granițelor*. Pentru limba germană se folosește denumirea de: *Russische Orthodoxe Kirche im Ausland* [ROKAR], iar pentru franceză: L' Église Orthodoxe Russe Hors Frontière (ÉORHF).

Istoria ROCOR nu a constituit până acum obiectul unei lucrări de sinteză în limba română. Nu există nici un studiu în literatura de specialitate care să abordeze întemeierea, evoluția și problemele istorice și jurisdicționale ale ROCOR, relația dintre aceasta și Patriarhia Moscovei și restul diasporei ortodoxe ruse.

Din punct de vedere cronologic, perioada de care ne ocupăm cuprinde un secol. Am început cu revoluția rusă și Marele Sobor Arhieresc al Bisericii Ortodoxe Ruse de la Moscova în care s-a restabilit Patriarhatul (1917-1918) și m-am oprit în zilele noastre.

Tema prezentei teze de doctorat îmbină cercetarea istorică cu analiza unor evenimente ecleziale și eclezial-politice recente. Ea îmbină pe de altă parte istoria în același timp vie, lucrătoare și dinamică dar și tumultuoasă și în parte controversată a ROCOR-ului cu necesitatea analizei situației actuale a Ortodoxiei mai ales în diaspora.

Scopul pentru care am ales această temă de cercetare a fost acela de a umple un gol în istoriografia de specialitate și de a face cunoscută realitatea istorică a acestei mari Biserici a diasporei ortodoxe ruse.

De asemenea s-a urmărit sistematizarea și clarificarea diferitelor perioade ale evoluției ROCOR-ului. Aici putem aminti perioada de înființare a ROCOR-ului, de la începutul anilor 1920, perioada grea a celui de al II-lea Război Mondial, momentul crucial de reunificare cu Patriarhia Moscovei din 4/17 mai 2007, precum și aducerea la zi a evenimentelor petrecute în interiorul ei și în relație cu celelalte Biserici.

Scopul unei astfel de cercetări amănunțite este de asemenea analizarea documentelor fundamentale legate de înființarea, istoria și dezvoltarea ROCOR-ului. Astfel doresc să ofer publicului larg și mediului academic o monografie despre evoluția ROCOR de-a lungul deceniilor.

Metodele de cercetare care stau la baza elaborării acestei lucrări sunt: istorică, structurală și comparativ-analitică.

Am încercat să prezint istoria ROCOR pe baza izvoarelor și documentelor de arhivă.

Pentru că perioada temei tratate este extrem de vastă, această lucrare nu își propune în primul rând să trateze în mod exhaustiv toate etapele de organizare a diasporei ortodoxe ruse. De aceea, am considerat potrivit ca această temă să fie prezentată ca o monografie istorică a ROCOR-ului, care să cuprindă cele mai importante etape din apariția, istoria și dezvoltarea acestei Biserici ruse din diaspora. Am încercat o abordare neutră, punctând și elucidând chestiunile cele mai importante, chiar dacă și confuze din istoria acestei Biserici.

Sursele despre acest subiect provin în special din izvoare, monografiile și studii scrise în limbi precum: rusă, engleză, germană, respectiv franceză, sârbă, ucraineană, italiană, ș.a. **Marele avantaj pentru mine a fost cunoașterea acestor limbi străine, în mod special a limbii ruse, ceea ce mi-a facilitat mult studiul și mi-a înlesnit accesul la izvoarele originale.**

M-am folosit mai ales de arhivele din Moscova și Sankt Petersburg unde am avut privilegiul să studiez diferite acte și rezoluții puțin accesibile publicului. Accesul la aceste arhive, chiar dacă în scop academic, nu a fost unul deloc ușor. **Adesea a fost nevoie de aprobări și recomandări din partea mitropolitului ILARION (ALFEEV) de Volokolamsk, Președintelui Departamentului Relațiilor Externe al Patriarhiei Moscovei.**

De asemenea am studiat în mai multe arhive din Germania (Tübingen, München), dar mai ales în arhivele și bibliotecile din Berlin în ultimii doi ani.

M-am folosit de o combinație între analizarea izvoarelor istorice și a documentelor recente, într-o confruntare a acestora cu opiniile unor autori consacrați și observarea atentă a situației prezente.

Lucrarea este structurată pe trei părți mari, fiecare cuprinzând câteva capitole cu subcapitolele aferente. Înaintea primei părți, lucrarea mai cuprinde un capitol introductiv despre stadiul actual al cercetării. Aici sunt prezentate documentele arhivelor din lumea întreagă clasificate pe țări, în ordinea dimensiunii și importanței lor. De asemenea sunt prezentate lucrările de specialitate și monografiile cele mai importante legate de tema prezentată.

Prima parte cuprinde nouă capitole.

Capitolele 1 și 2 din prima parte, cu rol introductiv, au ca obiect tratarea perioadei de început și primii ani de formare, existență și organizare, mai întâi a Autorității Ecclesiastice Supreme din sudul Rusiei (AES), iar apoi, din 1921, a ROCOR-ului. Aici se va trata în mod special primele întruniri, dezvoltate ulterior în Sinoade Arhieresti, care au contribuit la dezvoltarea și stabilirea principiilor ROCOR-ului. Tot aici sunt prezentate lucrările primului Sobor general a toată diaspora ortodoxă rusă din 1921 ținut în Sremski-Karlovcy, unde au fost prezenți și mitropoliții EVLOGHIE (GEORGIEVSKIJ) și PLATON (ROŽDESTVENSKIJ).

Capitolele 3-6 tratează problemele bisericești cu care s-a confruntat diaspora ortodoxă rusă de la acea vreme. Pe de o parte exista problema prigoanei acute a Bisericii din Rusia, iar pe de altă parte riscul diviziunilor din interiorul diasporei era iminent. Aici tratez conflictele jurisdicționale ale Sinodului din Karlovcy cu *Mitropolia Americii de Nord* și față de centrul de la Paris, condus

de mitropolitul EVLOGHIE (GEORGIEVSKIJ). Începând cu mijlocul anilor 1920, ambele vor deveni centre de rivalitate ale Sinodului Arhieresc ROCOR.

Ultimele trei capitole din prima parte tratează disputa apărută în jurul „Declarației din 1927” a mitropolitului SERGHIE (STRAGORODSKIJ). Potrivit unor istorici acest an este momentul când intervine ruptura comuniunii euharistice dintre diaspora ortodoxă rusă și Patriarhia Moscovei. În paralel s-a menținut și conflictul intern din interiorul diasporei, nereușindu-se depășirea crizei jurisdicționale.

Anul 1935 este unul cu o importanță aparte pentru ROCOR. În capitolul opt, sunt amintite conflictele pe marginea problemei jurisdicționale și încercarea depășirii neînțelegerilor datorită autorității Patriarhului Serbiei, VARNAVA (ROSIČ). Aceasta s-a încercat cu ocazia organizării Consiliului Arhieresc din Karlovcy din 1935.

În capitolul al nouălea al primei părți am scris despre moartea primului lider al ROCOR-ului, mitropolitul ANTONIE (HRAPOVICKIJ) și de alegerea noului Primat, în persoana mitropolitului ANASTASIE (GRIBANOVSKIJ). Acest lucru avea să însemne continuarea lucrării predecesorului său în vederea păstrării comuniunii cu restul lumii ortodoxe și consolidarea statutului ROCOR la nivel mondial.

A doua parte a lucrării cuprinde capitolele 10, 11 și 12 care se ocupă de perioada dintre 1939 – 1964. Perioada celui de-al II-lea război mondial, cuprinde istoria comună a diferiți ierarhi aflați atât din jurisdicția ROCOR, cât și sub *Mitropolie*, Exarhatul de la Paris și din exarhatul BORu-PM din Occident. În această perioadă ROCOR a cunoscut diferite pierderi mai ales după 1944, când numeroși ierarhi, clerici și mireni au trecut sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei. În capitolul 12 se relatează mutarea în 1950 a centrului administrativ ROCOR din Europa în SUA și dezvoltarea jurisdicțională care a urmat în anii următori. Înainte de încheierea acestei perioade, ROCOR și-a ales pe cel de-al treilea Primat în persoana mitropolitului FILARET (VOZNESENSKIJ). Odată cu moartea mitropolitului ANASTASIE (GRIBANOVSKIJ) în 1965, și cu trecerea la cele veșnice ale Arhiepiscopului IOAN (MAXIMOVIC) de Shanghai și San Francisco în 1966, pentru ROCOR s-a încheiat un mare capitol din istorie. Acești doi mari ierarhi au simbolizat ultimii piloni din primul val de emigranți datorită cărora ROCOR-ul încă mai era recunoscut de lumea ortodoxă.

Partea a treia începe cu capitolul 13 și tratează perioada dintre 1965-2007. Este o perioadă în care noul lider al ROCOR-ului, impune o nouă orientare pentru Sinodul Arhieresc și trasează o poziție tot mai radicală față de Patriarhia Moscovei. Dacă predecesorii săi, mitropoliții ANTONIE

și ANASTASIE au încercat să păstreze statutul și recunoașterea canonică a ROCOR de către celelalte Biserici Ortodoxe Surori, mitropolitul FILARET (VOZNESENSKIJ) avea să se distanțeze față de restul lumii ortodoxe și să se apropie tot mai mult de mișcările schismatice de stil vechi, mai întâi din Grecia, apoi din Bulgaria și România (BOSV)².

Sub conducerea noului Primat, au fost canonizați mai mulți sfinți și mărturisitori ruși care și-au dat viața pentru Hristos în timpul persecuțiilor regimului comunist ateu din Rusia. Un alt semn de distanțare și în același timp o dovadă clară a unei poziții extreme a fost decizia Soborului din 1981, prin care ROCOR a anatemitizat mișcarea ecumenică și a rupt legătura cu toți cei care erau în legătură cu ea. Aceiași decizie nu a mai recunoscut Patriarhia Moscovei ca fiind canonică.

Anii 1980, cunoscuți drept anii schimbărilor politice și sociale la nivel mondial, au adus schimbări majore și în „politica misionară” a ROCOR-ului. În mod necanonic și unilateral, Conducerea ROCOR a decis înființarea de noi eparhii pe teritoriul canonic al Patriarhiei Moscovei. Acest lucru, a adâncit ruptura dintre cele două Biserici.

Abia începând cu anii 2001, ROCOR a cunoscut o nouă perioadă, odată cu alegerea unui nou Primat. Acesta a fost mitropolitul LAVRU (ŠKURLA), cunoscut ca fiind mult mai conciliator și doritor de a îndeplini misiunea de unire a ROCOR-ului, care s-a declarat încă de la bun început inseparabilă de Biserică suferindă din Rusia.

După căderea regimului comunist în URSS și dezintegrarea acestui stat ateu, a început procesul de reconstruire și revigorare a Bisericii Ortodoxe Ruse (BORu-PM). Nemaexistând regimul comunist în mod oficial, între ROCOR și Biserica Ortodoxă Rusă s-a început un proces de negocieri în vederea reunificării. Acest proces a fost fără îndoială susținut de la început de președintele V. V. PUTIN. În anul 2004 s-a ținut prima ședință oficială din cadrul procesului de negocieri dintre cele două părți. În subcapitolul 13.6. sunt prezentate cele mai importante momente din întreg procesul restabilirii comuniunii canonice și, în cele din urmă, însuși momentul unirii și al semnării „Actului de Comuniune Canonică” din 17 mai 2007 ținut în catedrala „Hristos Mântuitorul” din Moscova. Cu toate că Biserica Ortodoxă Rusă a reușit să restabilească Comuniunea Canonică față de ROCOR, însă procesul de integrare a acelei din urmă la un nivel mult mai adânc urma să fie mai îndelungat. În ciuda unirii, a existat o mică parte, ROCOR (A), care a preferat să existe mai departe ca entitate ecleziastică independentă. Aceasta a rămas schismatică și a fost din nefericire ulterior sursa formării altor structuri para-schismatice.

² „Biserica Ortodoxă de stil vechi” de la Slătioara (România).

Ultimul capitol (al paisprezecelea) prezintă latura administrativ-organizatorică a ROCOR-ului. Aici s-a pus accentul pe organizarea eparhială și prezentarea ierarhiei ROCOR, atât a celor defuncte și a celor de azi, cât și a celor ce au trecut în alte jurisdicții.

O bună parte din acest ultim capitol a fost dedicat organizării vieții bisericești și învățământului teologic. Un alt aspect tratat aici este legat de activitatea misionară a ROCOR-ului în lume. Fiind o Biserică dinamică, ROCOR-ul a înființat parohii noi atât pe continentul nord-american, cât și în Europa, în Orientul Mijlociu și în cel Îndepărtat. Misiunea ROCOR-ului a fost una foarte vie și rodnică. Pentru ROCOR, misiunea rămâne și pe viitor una din perspective.

Nu în ultimul rând, capitolul 14 prezintă poziția ROCOR față de problema calendarului apărută în 1924. Aici mă ocup de raportul ROCOR (A) față de mișcarea stilistă din România (BOSV), precum și de relația acestei rămășițe ROCOR față de întreaga mișcare veche calendaristică.

Lucrarea cuprinde la final câteva anexe foarte importante care sunt într-o strânsă legătură cu subiectul tratat.

Concluzia am dori să o structurăm în trei părți, potrivit celor trei părți cuprinse în lucrare.

Parcursul primilor ani, de la înființarea AES-ului și până după Soborul din 1921 din Karlovcy, a fost unul foarte anevoios. Nu de puține ori ierarhii ortodocși ruși din diaspora au fost puși în situația de a se ocupa de probleme interne bisericești apărute la acea vreme, în ciuda faptului că nu exista nicio cale de comunicare cu conducerea supremă bisericească de la Moscova.

Astfel că după înființarea AES-ului din sudul Rusiei și continuând cu AES-ul din diaspora ortodoxă rusă, acest organ administrativ bisericesc și-a asumat responsabilitatea unei Biserici autonome, luând hotărâri foarte importante precum: crearea de noi eparhii, hirotonirea și transferul unor episcopi, restabilirea relațiilor cu Bisericile surori și lupta împotriva regimului bolșevic.

În ciuda faptului că Preafericitul Patriarh TIHON a emis ucazul № 362 din 7/20 noiembrie 1920 care prevedea un statut autonom temporar tuturor eparhiilor în situații de restriște, totuși acest document a fost cunoscut diasporei ruse mult mai târziu. Între timp, ierarhii ruși au aflat de recunoașterea indirectă a AES-ului de către patriarh, fie prin ucazul № 424 din 8 aprilie 1921, fie din conținutul diferitelor scrisori. Cu toate acestea, în toată această perioadă, atât în anii șederii temporare la Constantinopol, cât și în anii șederii la Karlovcy, Iugoslavia, ROCOR și-a păstrat

identitatea bisericească, simțindu-se mereu parte integrantă a Bisericii Ortodoxe Ruse din Rusia³ și în subordinea Patriarhului ТИОН.

Întrunirea Primului Soborul a toată diaspora rusă a fost un moment important în istoria acestei Biserici. S-a pus accentul în mod special pe chestiunile de ordin bisericesc și, inevitabil, mai târziu pe cele politice. S-au emis două documente: unul adresat tuturor comunităților de emigranți din lumea întreagă și scrisoarea adresată Conferinței de la Geneva. Aceasta din urmă a simbolizat vocea vie a Bisericii Ortodoxe Ruse per ansamblu, pe care bolșevicii încercau din răpputeri să o distrugă.

A urmat apoi arestarea Patriarhului ТИОН (BELLAVIN) și schimbarea calendarului în urma conferinței pan-ortodoxe din 1924, față de care ROCOR a fost nevoită să își expună poziția. Alt moment de cotitură pentru ROCOR l-a însemnat anul 1926, când în urma Soborului Arhieresc din același an s-a produs o schismă dublă în interiorul diasporei ruse. Acest lucru s-a datorat atât neînțelegerilor mitropoliților PLATON (ROŽDESTVENSKIJ) și EVLOGHIE (GEORGIEVSKIJ) vis-à-vis de Sinodul Arhieresc ROCOR, cât și cercurilor influente din spatele acestor ierarhi, care vizau foarte mult autonomia eparhiilor lor. Un plus la această neînțelegere a fost și declarația din 29 iulie 1927 a mitropolitului SERGHIE (STRAGORODSKIJ), prin care subjugă Biserica și clericii prin loialitate deplină puterii bolșevice. Această declarație a provocat multe critici în diaspora rusă, însă cele mai mari împotriviri au fost din partea Sinodului Arhieresc ROCOR. Potrivit mai multor istorici, anume anul 1927 este considerat momentul în care s-a produs ruperea comuniunii euharistice dintre ROCOR și Patriarhia Moscovei.

Problema unificării pentru cele două jurisdicții din America de Nord, precum și unirea exarhatului Europei de Vest cu jurisdicția ROCOR a fost pusă foarte serios în 1935. Acest lucru a fost posibil prin organizarea unui Consiliul Arhieresc la inițiativa Patriarhului Bisericii Ortodoxe Sârbe, VARNAVA (ROSIČ). Acest întreg proces a pornit mai întâi cu hotărârile Soborului Arhieresc din 1935 și stabilirea documentului „Poziția temporară a ROCOR”, care avea să fie actul de la bază al unității întregului ROCOR. În același timp, Sinodul Arhieresc și-a dat acordul la cele patru zone mitropolitane: 1. „Sremski-Karlovcy”, 2. „Europa de Vest”, 3. „America” și 4. „Orientul Îndepărtat”.

³ *Законодательство Русской Православной Церкви Заграницей (1921-2007)*, Составитель Д. П. АНАШКИН, М.: Изд. ПСТГУ, [*Zakonodatel'stvo Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi Zagranicej (1921-2007)*], Sostavitel' D. P. ANAŠKIN, Izd. PSTGU, Moskva], 2014, pp. 471, 489.

Consiliului Arhieresc unionist din 1935 a semnat momentul culminant al apropierei tuturor jurisdicțiilor rusești la dialog. Cu toate că în tot acest proces îndelungat unitatea dintre jurisdicții s-a destrămat, fiecare jurisdicție în parte dar mai ales ROCOR a înțeles că nu aplicarea interdicțiilor sau a altor pedepse de ordin bisericesc apropie oamenii, cât mai ales slujirea împreună la Sfânta Liturghie și egalitatea între ierarhi.

Mai târziu, timpul avea să demonstreze că nici această unire nu a fost una foarte trainică, ce a început să se fisureze începând cu circulara mitropolitului TEOFIL (PAŠKOVSKIJ) din 1937. Schisma inevitabilă dintre cele două jurisdicții a intervenit definitiv în 1946, când relațiile dintre ierarhi au ajuns la cote înalte. La fel ca și în cazul exarhatului Europei de Vest dimpreună cu mitropolitul EVLOGHIE, ROCOR a hotărât că deși ruptura jurisdicțiilor s-a produs, totuși să se păstreze comuniunea euharistică dintre ierarhi. Drept dovadă, în 1960 în San Francisco, episcopul IOAN (MAXIMOVICI), canonizat în 1994 de către ROCOR, a slujit împreună cu arhiepiscopul IOAN (ŠAHOVSKIJ), proslăvind împreună pe Dumnezeu.

În 1938 a fost organizat cel de-al doilea Sobor a toată diaspora ortodoxă rusă. Aici s-au emis două scrisori: una adresată poporului aflat în suferință din Rusia și a doua, adresată întregii diaspore ortodoxe ruse, subliniind misiunea acestora de a păstra valorile spirituale și naționale rusești și de a le transmite viitoarelor generații. De asemenea, Soborul a atras atenția asupra diferitelor învățături de credință greșite ce circulau în diaspora. Un alt aspect foarte important al Soborului a fost că, acesta a însemnat poate cel mai mare eveniment bisericesc din acele vremuri, reprezentând astfel vocea întregii Biserici Ortodoxe Ruse și apelând față de întreaga lume de a ajuta la oprirea prigoanei sângeroase ce se purta împotriva ROCOR din partea regimului comunist ateu. Soborul a fost cel care, o dată în plus a condamnat socialismul și a subliniat incompatibilitatea ideologiei comuniste și materialiste cu creștinismul.

Izbucnirea pe 1 septembrie 1939 a celui de al II-lea Război Mondial, avea să însemne o filă nouă de istorie atât pentru viața politică, cât și pentru soarta Bisericii în general.

Partea a doua cuprinde perioada de după 1945 până în 1965. Aceasta ca și celelalte, nu a fost una deloc ușoară.

În primul rând aici trebuie amintită importanța personalității mitropolitului ANASTASIE și a Sinodului Arhieresc în general. Acest ierarh a reușit să depășească criza bisericească, consolidând treptat această structură bisericească. S-a reușit astfel restabilirea contactului dintre eparhii și

Sinodul Arhieresc, iar ROCOR a rămas acea voce liberă care a susținut Biserica Ortodoxă din Rusia și s-a luptat pentru libertatea acesteia.

În această perioadă însă au încercat unirea cu Patriarhia Moscovei și alte structuri bisericești din diaspora ortodoxă rusă. Dorința de a reveni în sânul Bisericii mame, și-au arătat-o *Mitropolia Americii de Nord* condus de către mitropolitul TEOFIL (PAŠKOVSKIJ) și Exarhatul Europei de vest al mitropolitului EVLOGHIE (GEORGIEVSKIJ).

Începând cu 1950 Sinodul Arhieresc dimpreună cu mitropolitul ANASTASIE (GRIBANOVSKIJ) se mută în America, stabilindu-și centru administrativ la New York. Acest lucru la fel ca și în 1945, a impus ROCOR să își definească canonicitatea și recunoașterea acestei jurisdicții de către celelalte Biserici Ortodoxe surori.

În circumstanțele sec. al XXI-lea Biserica a știut din iconomie să se plieze nevoilor vremii, dar mai ales nevoilor și situațiilor emigranților ruși. ROCOR a demonstrat o dată în plus că nu respectarea din acrivie a principiilor este misiunea de bază a Bisericii, cât grija pastorală a enoriașilor și mântuirea sufletelor acestora. Ea a reușit să facă față tuturor provocărilor din această perioadă, menținându-și verticalitatea față de propaganda sovietică. Aceiași poziție o va păstra și până în 1965, când se va schimba noul Primat ROCOR.

Între anii 1950-1964, conducerea bisericească a ROCOR-ului decide separarea definitivă față de Patriarhia Moscovei și înăsprește primirea clericilor din această jurisdicție prin aplicarea diferitelor metode de pocăință. Acest lucru s-a făcut pentru că serviciile secrete KGB au depus eforturi considerabile pentru a-și avea proprii „agenți-slujitori”, iar unii dintre aceștia chiar erau trimiși în occident pentru a se infiltra în diaspora.

ROCOR se va separa treptat și față de lumea ortodoxă și în mod special față de mișcarea ecumenică, care după 1960 a cuprins majoritatea Bisericilor Ortodoxe Locale. Pe de altă parte, se va apropia cu pași rapizi de diferite structuri bisericești vechi calendaristice din sud-vestul Europei. Susținerea acestor „Biserici” și comuniunea tot mai deschisă față de acestea, vor determina viitor curs al ROCOR începând cu 1965.

Perioada cuprinsă în partea a treia este pentru ROCOR atât tumultuoasă cât și rodnică. Anul 1965 începe pentru ROCOR prin alegerea noului Primat, a mitropolitului FILARET (VOZNESENSKIJ). Perioada de după retragerea mitropolitului ANASTASIE (GRIBANOVSKIJ) și până în 2000 poate fi considerată ca un timp în care ROCOR s-a îndepărtat de restul lumii ortodoxe și s-a apropiat pe de altă parte de mișcarea schismatică vechi calendaristică.

Sub conducerea noului Primat ROCOR, mitropolitul FILARET, a fost organizat cel de-al III Sobor general a toată diaspora ortodoxă din 1974, care a fost și primul Sobor de o așa anvergură organizat pe teritoriul Americii de Nord. Au urmat o serie de canonizări precum a Sf. IOAN de Kronstadt în 1974, Sf. XENIA de Sankt Petersburg în 1978 și în 1981 a Noilor Mucenici și Mărturisitori Ruși ai Bisericii Ortodoxe Ruse din sec. XX-lea.

Începutul anilor 1990 au constituit pentru ROCOR o schimbare mare datorită unor ierarhi cu o viziune conciliatoare. Acest lucru s-a datorat arhiepiscopului MARK (ARNDT) de Berlin și Germania și a deschiderii ierarhului pentru dialogul cu reprezentanții Patriarhiei Moscovei. Un astfel de dialog neoficial s-a început în 1993 și a durat până în 1997. Trebuie de amintit că la începutul anilor 2000, cu ocazia unei întruniri ale ierarhilor din ambele jurisdicții, a participat și noul președinte al Federației Ruse, V. V. PUTIN. Fără a ne implica în spectrul politic al președintelui, dorim doar să menționăm că datorită inițiativei și implicării lui, a fost posibilă fondarea unui temelie solid pentru un viitor dialog oficial dintre cele două părți ale Ortodoxiei ruse.

Un moment esențial pentru restabilirea comuniunii canonice l-a avut Soborul jubiliar al Bisericii Ortodoxe Ruse din 2000 ținut la Moscova. Aici s-au hotărât: 1. Canonizarea Noilor Mucenici și Mărturisitori ruși ai Bisericii Ortodoxe Ruse din perioada regimului comunist; 2. a fost aprobat documentul: „Fundamentul concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse”; 3. a fost aprobat documentul „Principiile fundamentale ale Bisericii ortodoxe Ruse în relația cu eterodocșii”.

La numai un an, în 2001, ROCOR avea să își schimbe Primatul. Noul lider este ales mitropolitul LAVRU (ŠKURLA), cunoscut pentru blândețea și menirea sa de a îndeplini unirea cu Biserica Mamă și restabilirea comuniunii euharistice cu ea. Același lucru era mult dorit și de predecesorii săi mitropoliții ANTONIE (HRAPOVICKIJ) și ANASTASIE (GRIBANOVSKIJ), precum și de către Sf. IOAN (MAXIMOVIČ), Arhiepiscop de Shanghai și San Francisco.

În 2004 la Moscova s-au întâlnit pentru prima dată Primatul ROCOR, mitr. LAVRU (ŠKURLA) și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse, ALEXEI II (RIDIGER). S-au organizat mai multe întâlniri, care erau axate în special pe procesul de apropiere și a stabilirii unui dialog oficial în vederea negocierilor pentru restabilirea comuniunii canonice. S-au ținut în total opt ședințe comune dintre comisia Patriarhiei Moscovei pentru dialogul cu ROCOR și a comisiei ROCOR pentru dialogul față de Patriarhia Moscovei. Aici au fost rezolvate probleme precum: Declarația din 1927 a mitr. SERGHIE, canonizarea Noilor Mucenici, relația BORu-PM față de eterodocși, eparhiile ROCOR de

pe teritoriul canonic al Federației Ruse, pomenirea numelui Patriarhului la Sf. Liturghii, problema clericilor trecuți dintr-o jurisdicție în altă, ș.a.

Potrivit mărturiilor celor care au participat direct sau indirect la acel dialog, toți erau convingși de dorința arzătoare în mod special al credincioșilor de ambele părți pentru restabilirea comuniunii canonice.

Restabilirea deplină a comuniunii euharistice dintre cele două părți a Ortodoxiei ruse din 17 mai 2007, a început prin semnarea documentului „Actul de Comuniune Canonică” de către Prea-Fericitul Patriarh ALEXEI II (RIDIGER) al Moscovei și al Întregii Rusii și de Președintele Sinodului Arhieresc ROCOR, mitropolitul LAVRU (ŠKURLA). Apoi a continuat prin săvârșirea împreună pentru prima dată a Sfintei și Dumnezeiești Liturghii în catedrala Hristos Mântuitorul din Moscova.

Actul semnat în acea zi, avea la bază principiul „un potir la două centre administrative” propus de însuși Prea-Fericitul Patriarh ALEXEI II (RIDIGER). Aceasta însemna cel mai important lucru și anume restabilirea comuniunii euharistice dintre Biserica din diaspora și Biserica din patrie. În același timp ROCOR își păstra statutul de autonomie, structura bisericească, rămânea independentă administrativ și financiar față de Moscova, își avea Primul ierarh care era ales de către propriul Sobor Arhieresc. Pe de altă parte, numele patriarhului Moscovei și al întregii Rusii trebuia să fie pomenit la Sfânta Liturghie în toate bisericile ROCOR.

Potrivit spuselor Prea-Fericitului Patriarh ALEXEI II (RIDIGER), odată cu semnarea „Actului de Comuniune Canonică” din 17 mai 2007, s-a pus punct în istoria războiului civil din Rusia. Acest eveniment a pus capăt unei rupturi foarte dureroase și tragice din viața Bisericii din diaspora, care, a durat pe parcursul a câteva zeci de decenii.

Bineînțeles că, în urma unei separări de mai bine de 80 de ani dintre cele două ramuri ale Bisericii Ortodoxe Ruse, va mai fi nevoie de timp, poate chiar un număr oarecare de ani, până se va ajunge la o unire și o întrepătrundere în adâncul sens al cuvântului.

Totuși trebuie de subliniat faptul că ambele ramuri ale Ortodoxiei rusești au dat dovadă de multă înțelegere reciprocă și interes în rezolvarea neînțelegerilor, dar faptul că unirea s-a încheiat cu succes, respectiv s-a reușit restabilirea comuniunii euharistice, este în primul rând dovada faptului că Harul lui Dumnezeu este prezent și lucrează activ în Biserica Sa.